

Resultatrapport 2013: Ämnesprov i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3

Från och med läsåret 2011/2012 är det Lgr11 med nya kursplaner och preciserade kunskapskrav som ligger till grund för provets utformning. Då ämnesprovet så långt som möjligt ska kunna sägas vara likvärdigt över tid är det värdefullt att analysera vilka likheter och olikheter som framkommer ur två närliggande prov. Denna rapport utgår från 2013 års insamlade lärarenkät svar och elevlösningar samtidigt som kontinuerliga jämförelser görs med resultatet för 2012 års ämnesprov.

Ämnesprovet inramas alltid av ett tema. Årets tema går under beteckningen *Om natten* och är gemensamt med provet i matematik. I likhet med 2012 års prov ingår åtta delprov 2013.

- Delprov A prövar elevernas förmåga att kunna samtala om elevnära frågor och ämnen genom att ställa frågor, ge kommentarer och framföra egna åsikter.
- Delprov B, C, D och E prövar elevernas läsförmåga ur olika aspekter.
- Delprov F och G utgår från en berättande skrivuppgift. Eleverna skriver en text i delprov F som även används som underlag för att pröva elevernas skrivförmåga i delprov G.
- Delprov H prövar elevernas förmåga att kunna skriva en förklarande faktatext.

I ämnesprovet ingår även en frivillig del som belyser hur eleverna själva skattar sin förmåga i en självbedömning *Jag talar, läser och skriver*. Denna del har formen av olika påståenden som eleverna ska reflektera över och ta ställning till.

Totalt har 1265 lärare besvarat 2013 års lärarenkät. Av de inkomna enkätsvaren undervisar 96 procent av lärarna eleverna i svenska och 17 procent i svenska som andraspråk (vissa lärare undervisar således både i svenska och svenska som andraspråk), vilket följer samma mönster som föregående år. Detsamma gäller lärarnas inställning till ämnesprovet då 97 procent av lärarna anger att provet är bra eller ganska bra i sin helhet. Många lärare tycker dock, i likhet med föregående år, att genomförandet av provet har tagit för mycket tid från den vanliga undervisningen. Trots dessa invändningar anger 84 procent av dem att provet är lagom omfattande

Vidare uppger majoriteten av lärarna, 87 procent, att de allra flesta elever har varit positiva till att göra ämnesprovet. Många elever tycker t.ex. att delproven har varit roliga och att de har varit lättare än vad de hade föreställt sig. Samtidigt framkommer det att en del elever har känt sig lite ”pirriga” och har tyckt att delproven har varit jobbiga att göra.

Från årets prov har 492 insamlade elevlösningar registrerats i provgruppens arkiv. Av de registrerade elevlösningarna är det 80 elevlösningar som följer kursplanen i svenska som andraspråk. En glädjande ökning jämfört med föregående år.

Delprov A – muntlig förmåga

I delprov A prövas elevernas förmåga att kunna samtala om elevnära frågor och ämnen genom att ställa frågor, ge kommentarer och framföra egna åsikter. Uppgifterna till delprovet

anknyter till faktatextens omslagsbild som i sin tur knyter an till temat *Om natten*. I samband med delprovet ska läraren observera eleverna med stöd av ett bedömningsunderlag som ingår i provmaterialet. Ur lärarkommentarerna, som är mer kritiska än 2012, framkommer det att många lärare tycker att bilden med tillhörande elevuppgift inte i tillräckligt hög grad stimulerar eleverna till att föra ett samtal med varandra. Detta gör att det är svårt att bedöma elevernas muntliga förmågor i enlighet med vad bedömningsunderlaget kräver. 77 procent av lärarna anser ändå att delprov A är bra eller ganska bra och 84 procent att delprovet håller en lagom svår nivå.

Lärarnas skattning av delprov A stämmer väl överens med de registrerade elevlösningarna som inkommit till institutionen. Dessa visar att det stora flertalet elever som följer kursplanen i svenska når kravnivån för delprovet, 96 procent jämfört med 99 procent 2012. En förklaring till att årets resultat är något lägre än föregående år kan vara att elevernas muntlighet prövades i en smågruppssituation i år vilket inte gjordes förra året, då delprov A utgick från en individuell muntlig uppgift. En annan förklaring kan vara att den bild som ingick i delprovet inte var tillräckligt utmanade för eleverna att samtala kring. Dessa och andra iakttagelser är naturligtvis värdefulla att väga in inför den framtida provkonstruktionen.

Delprov B, C, D och E – läsförmåga

Elevernas läsförmåga prövas ur olika aspekter i fyra delprov i ämnesprovet 2013. I delprov B prövas elevernas förmåga att kunna läsa och förstå en skönlitterär text utifrån temat *Om natten*. I delprov C är det en faktatext om hur djuren sover om natten som eleverna ska kunna inhämta kunskaper från. Både delprov B och C består av ett antal flervalfrågor, där ett i förväg bestämt antal poäng anger kravnivån för resultatet på delprovet.

För delprov D och E gäller att eleverna enskilt tillsammans med en lärare ska kunna visa grundläggande läsförståelse. I delprov D läser eleverna inledningen till den skönlitterära texten där förmågan att läsa med flyt fokuseras, medan delprov E fokuserar om eleverna kan föra enkla resonemang om den upplästa texten och relatera denna till egna erfarenheter. Till de två delproven ingår ett bedömningsunderlag där ett antal aspekter ska vara uppfyllda för de olika kravnivåerna. Sammantaget ger de fyra delproven en sammansatt bild av elevernas läsförmåga i relation till de kunskapskrav för årskurs 3 som kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk anger.

Analysen av de elevlösningar som följer kursplanen i svenska visar att kravnivåerna för alla fyra delprov nås i mycket hög utsträckning. Endast några procent av eleverna når inte upp till de uppställda kraven. Vid en närmare granskning kan man ändå notera en viss skillnad mellan delprovsresultaten. Eleverna har något lättare att utföra ett textsamtal av den berättande texten än att läsa och förstå den. Därefter följer elevernas förmåga att kunna läsa en faktatext tätt följt av att kunna läsa med flyt. I stort följer 2013 års resultat föregående års. Elevprestationerna skiljer sig endast marginellt åt med någon procents avvikelse åt båda håll.

Även lärarenkäten mellan åren är samstämmiga. Över 90 procent av lärarna tycker att de fyra delprov som prövar elevernas läsförmåga är bra eller ganska bra, lagom svåra och att de stämmer väl överens med kunskapskravet i slutet av årskurs 3.

Delprov F, G och H – skrivförmåga

Elevernas skrivförmåga prövas i tre olika delprov med stöd av två skrivuppgifter 2013. Den ena uppgiften är en berättande text om en dröm och den andra är en beskrivande text om sälars och fåglars sömn. Den berättande skrivuppgiften prövar dock två olika delar av kunskapskraven i en och samma skrivuppgift: kunna skriva en berättelse med en inledning, handling och avslutning (delprov F) samt kunna stava ett antal ord och kunna använda sig av stor bokstav och punkt (delprov G). Delprov H prövar om eleverna med hjälp av två bilder och stödord kan återge en enkel faktatext där ämnesspecifika ord och begrepp används.

I årets prov är det speciellt drömmar som utgångspunkt för en skrivuppgift som har kommenteras i lärarenkäten. Här påtalar lärarna att en dröm i flera fall inte följer ett tydligt handlingsförlopp utan är mer oförutsägbar till sin natur, vilket kan ha påverkat elevernas skrivresultat. De menar också att det i vissa fall har varit svårt att bedöma om en elev har nått kravnivån eller inte då avvägningen mellan drömtemat och tydlig handling inte varit helt lätt att göra. På motsvarande sätt kritiserades även den berättande skrivuppgiften om ett påhitt i 2012 års prov, men då utifrån förhållandet att skrivuppgiften var för abstrakt för vissa elever att förhålla sig till.

Trots de svårigheter som lärarna framhåller når ändå 92 procent av eleverna, båda åren, den uppsatta kravnivån, dvs. att kunna skriva en berättande text med en tydlig inledning, handling och avslut. Man kan även konstatera att över 90 procent av lärarna har uppgett att den berättande skrivuppgiften om drömmar är bra eller ganska bra, samt har en lagom svårighetsgrad, vilket är något högre än skattningen av skrivuppgiften om ett påhitt. Ytterligare ansträngningar görs inför nästa års prov som förhoppningsvis kommer upplevas som mer elevnära.

När det gäller elevernas faktaskrivande framkommer en något splittrad bild. En del lärare kommenterar att eleverna blir låsta av de stödord som skrivuppgiften består av, medan andra menar att eleverna blir hjälpta av dem. Vidare anser flera lärare att det skulle räcka med en faktabild att skriva till samtidigt som ytterligare andra påtalar att elevernas faktatexter i många fall blir för korta och summariska. Dessa och liknade kommentarer framfördes även förra året, trots det menar 89 procent av lärarna, i likhet med detta år, att delprovet är bra eller ganska bra i sin utformning.

I årets prov har dock en viss justering gjorts i förhållande till 2012 års prov då inte alla angivna stödord, eller omskrivningar av dem, behöver finnas med i elevtexterna. Eftersom faktaskrivande är det delprov som eleverna har svårast för, knappt 88 procent av dem som följer kursplanen i svenska når kravnivån, är det mycket viktigt att fortsätta föra en förutsättningslös diskussion om hur detta delprov skulle kunna vidareutvecklas framöver.

Elever som följer kursplanen i svenska som andraspråk

Som tidigare nämnts framgår det ur lärarenkäten att 17 procent av lärarna undervisar i ämnet svenska som andraspråk och att 80 elevlösningar följer kursplanen i svenska som andraspråk. Underlaget är därmed för litet för att några säkra slutsatser ska kunna dras.

Vid en jämförelse av samma elevgrupp föregående år kan man ändå notera vissa likheter. På samma sätt som året innan visar årets resultat att eleverna har lättast att nå kravnivån för det muntliga delprovet och svårast att nå kravnivån för det delprov som prövar förmågan att

skriva en faktatext. En annan likhet är att eleverna som följer kursplanen i svenska överlag presterar bättre än de elever som följer kursplanen i svenska som andraspråk.

Ur kommentarerna till lärarenkäterna stärks bilden av att de elever som följer kursplanen i svenska som andraspråk har större svårigheter att nå kravnivåerna för de olika delproven jämfört med de elever som följer kursplanen i svenska. Speciellt svårt för eleverna är delproven som kräver en utvecklad ordförståelse. Här anser flera lärare att det ändå är positivt att det ur instruktionerna framgår att läraren ska bearbeta ett antal ord och uttryck före provgenomförandet. De tycker också att det är positivt att det är tillåtet att ytterligare förklara enskilt för en elev om behov finns. Vidare uppger vissa lärare att de olika delproven sammantaget ger en bra vägledning om elevernas styrkor och svagheter.

Under flera år har provresultatet för elever som följer kursplanen i svenska som andraspråk visat att det behövs mer kunskap om denna elevgrupp. Som ett första steg har därför en kvalitativ undersökning utförts där 34 elevlösningar från elever som följer kursplanen i svenska som andraspråk under åren 2009–2011 analyserats (Hagberg-Persson 2013).

Elever med funktionsnedsättning

I likhet med 2012 års prov framkommer det ur kommentarerna till lärarenkäten 2013 att olika typer av anpassningar har gjorts för de elever som har någon form av funktionsnedsättning. En vanlig anpassning kan vara att eleverna har möjlighet att göra delproven enskilt eller i liten grupp, ofta hos en speciallärare eller specialpedagog. En annan anpassning kan vara att eleverna får mer tid till sitt förfogande, alternativt att delproven delas upp i mindre delar med pauser emellan. Många lärare uppger att med denna typ av anpassningar har de fungerat bra för deras elever.

En del lärare menar dock att vissa elever har upplevt att delproven är jobbiga och har känt sig stressade trots att anpassningar har gjorts. Andra lärare ifrågasätter provets olika delar som de anser vara för svåra att genomföra med de elever som har olika typer av funktionsnedsättningar. Här är det viktigt att påpeka att rektor kan bestämma att en elev kan undantas från att göra hela provet eller delar av provet om särskilda skäl föreligger.

I årets prov anger 14 procent av lärarna att en del av deras elever inte utfört alla provdelar som provet består av. Motsvarande antal var 12 procent 2012. Anledningen till detta beslut kan vara att vissa elever är nyanlända till Sverige, andra elever har funktionsnedsättningar eller bedöms inte klara provet av någon annan anledning, ytterligare andra har varit sjuka när de olika delproven genomförts.

Sammantaget pekar lärarenkäterna på behovet av att mer i detalj undersöka hur provet förhåller sig och kan utvecklas vidare för elever med olika typer av funktionsnedsättningar.

Litteratur

Hagberg-Persson, Barbro (2013): En studie av flerspråkiga elevers svenska språkförmåga i relation till det nationella provet i årskurs 3. I: Hagberg-Persson, Barbro & Wiberg, Cecilia. *Elever visar vad de kan. Två studier kring ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3.* (Svenska i utveckling 30). Uppsala universitet. S.9–30.

